

49846: Børns leg og den legende tilgang

© Børne- og Undervisningsministeriet. September 2021. Materialet er udviklet af FEVU i samarbejde med Palle-Emil Stouby og Nanett Borre. Materialet kan frit kopieres med angivelse af kilde.

Udviklet af

Palle-Emil Stouby & Nanett Borre
University College Syddanmark
Email PSTO@ucsyd.dk & NBOR@ucsyd.dk

Uddannelsens sammenhæng til jobområde (FKB)

Moder-FKB:

2629 Pædagogisk arbejde med børn og unge

Arbejdsfunktioner

Jobområdet omfatter arbejdet med børn 0-5 år indenfor dagtilbudsområdet. Uddannelsen "Børns leg og den legende tilgang" retter sig blandt andet mod de seks temaer i forhold til Den styrkede pædagogisk læreplan og de brede læringsmål. Uddannelsen sikrer grundlæggende viden om børns leg og dennes betydning for hele barnets trivsel, læring, udvikling og dannelse. Den giver tillige deltagerne en viden om, hvordan man som pædagogisk personale kan støtte, guide og inspirere børns leg, ligesom deltageren tilegner sig handlegkompetencer i, hvordan man med afsæt i et børneperspektiv kan skabe lege- og læringsmiljøer, der giver alle børn deltagelsesmulighed.

Deltagerforudsætninger

Målgruppen for uddannelsen er faglærte og ufaglærte medarbejdere, der arbejder inden for dagtilbudsområdet; her primært dagpleje-, vuggestue- og børnehaveområdet. Medarbejdere kan f.eks. være; dagplejere, pædagogmedhjælpere og pædagogiske assistenter samt eventuelt øvrige faggrupper, der arbejder med børn, fx familieplejere.

Målgruppen er desuden medarbejdere, som endnu ikke har arbejdet målrettet med læreplanstemaer. Eksempelvis pædagogisk personale og plejefamilier.

Relevante uddannelser at kombinere med

Da børns leg er en del af det pædagogiske grundlag i DSPL, kan uddannelsen ses i sammenhæng med AMU-uddannelsen: 48384: *Den styrkede pædagogiske læreplan*, og kan ligeledes kobles med AMU-uddannelsen: 48725: *Brede læringsmål og evaluering af læringsmiljøet*, samt de AMU-uddannelser, der retter sig mod det pædagogiske grundlag og de 5 øvrige temaer i den styrkede pædagogiske læreplan.

Se på dette link, hvilke AMU-uddannelser der i øvrigt er tænkt i relation til uddannelsen:

<https://www.sevu.dk/fevu/dagtilbudsomraadet>

I øvrigt tager uddannelsen udgangspunkt i Børne- og Undervisningsministeriets mange metoder og materialer. Se under 'dagtilbud' på <https://emu.dk/>

Ideer til tilrettelæggelse

Uddannelsen er af fem dages varighed og skal dække nedenstående handlingsorienterede mål:

I det pædagogiske arbejde med børn, herunder blandt andet den styrkede pædagogiske læreplan, de brede læringsmål og det pædagogiske grundlag kan deltageren:

- Understøtte alle børns trivsel, læring, udvikling og dannelse med afsæt i barnesynet og en forståelse for, at legen har en værdi i sig selv.
- Inddrage børneperspektivet og skabe, tilbyde og evaluere på læringsmiljøer, der understøtter alle børns selvorganiserede leg, de vokseninitierede lege, i rutinesituationer og i de spontant opståede lege.
- Skabe lege- og læringsmiljøer der understøtter børns udvikling, fantasi, virkelyst, sprog, nysgerrighed, selvværd og identitet.
- Møde barnet med en legende og nysgerrig tilgang, der understøtter børneperspektivet og fremmer børns sociale kompetencer og personlige læring.
- Indtage forskellige roller i forhold til børns leg, for at støtte, guide, rammesætte og give alle børn deltagelsesmulighed og positive oplevelser i og med leg.

Temaer

1. Leg - begrebsafklaring/definition
2. Legens betydning for barnets trivsel, læring, udvikling og dannelse
3. Legen set i lyset af DSPL
4. Børns legekultur og forskellige legeformer/typer
5. Inddragelse af børneperspektivet i tilrettelæggelsen af lege-/læringsmiljøer
6. Det pædagogiske personales rolle i forhold til børns leg

Temaoversigt

Tema 1. Leg - begrebsafklaring/definition

- Forståelse af leg som begreb og paradigmeskiftet i vores forståelse af leg gennem tid og dennes betydning for praksis.

Tema 2. Legens betydning for barnets trivsel, læring, udvikling og dannelse

- Legen som forudsætning for dannelsen af børns sociale og personlige læring og udvikling og betydning for fantasi, virkelyst, sprog, nysgerrighed, sociale kompetencer, selvværd og identitet.

Tema 3. Legen set i lyset af DSPL

- Legen som en del af det fælles pædagogiske grundlag og dermed et gennemgående fokusområde for arbejdet med alle læreplanstemaerne.

Tema 4. Børns legeskultur og forskellige lege former/typer

- Legen udspiller sig på 3 forskellige arenaer – vokseninitierede aktiviteter, rutinesituationer og den børneinitierede leg.
- Udfoldelse af børns forskellige typer af leg – rolleleg, konstruktionsleg, dramaleg, bevægelsesleg osv.
- Legepraktikker, legestemninger og legeretorikker.

Tema 5. Inddragelse af børneperspektivet i tilrettelæggelsen af lege-/læringsmiljøer

- Hvad er børneperspektiv og hvordan har vores syn på dette ændret sig gennem tiderne?
- Relevante redskaber til inddragelse af børneperspektivet og hvordan kan man som pædagogisk personale benytte disse i arbejdet med at inddrage børns meninger, holdninger, oplevelser, ønsker og behov i tilrettelæggelsen af lege- og læringsmiljøer.

Tema 6. Det pædagogiske personales rolle i forhold til børns leg

- Hvordan kan man som pædagogisk personale være med til at understøtte, guide og facilitere børns leg? Hvilke positioner kan man som pædagogisk personale indtage? Hvilken betydning har vores egne legeerfaringer og legerpertoire for vores pædagogiske praksis.

Opgaver og undervisningsmaterialer

Undervisningsformer

Uddannelsens mål opnås bedst ved, at der sker en teoretisk indføring i emnet, hvor centrale begreber udfoldes, sideløbende med, at man som deltager har mulighed for at arbejde med emnet i et væld af arbejdsformer, der på hver sin måde er med til at gøre den ny viden praksisnær, anvendelig og handlingsanvisende. Dette gøres bl.a. gennem oplæg, gruppediskussioner, egen refleksion og konkret opgaveløsning der peger ind i egen praksis.

Tema 1. Leg – begrebsafklaring og definition

Vores forståelse af børns leg har gennem tiderne svinget fra et puristisk syn, der ser børns leg som ”det rene urørlige barndomsland” (Dion Sommer, 2020 s. 35) en aktivitet uden anden nytteværdi, end leg for legens egen skyld, til didaktikernes syn på leg, som

middel til at nå et bestemt mål, nemlig erhvervelse af kundskaber. I denne kategori af leg ses den vokseninitierede leg, der kan foregå i særligt tilrettelagte læringsmiljøer, men også bruges som en legende tilgang i f.eks. rutinesituationer.

Efter at vi i årevis har været optaget af den målstyrede leg og brugen af "lærerig leg", har Den styrkede pædagogiske læreplan sat streg under, at børns selvorganiserede leg, "Den ægte leg" (Gordon Neufeldt) i højere grad også skal vægtes, prioriteres og gives plads.

Det betyder ikke, at vi ikke fortsat skal bruge legen, når vi gerne vil åbne verden op for børn i en læringskontekst. Men det er væsentligt, at vi som pædagogisk personale kan skelne mellem disse to forståelser.

Vi har i dette inspirationsmateriale valgt at fokusere på børns selvorganiserede leg - i det følgende afsnit af Gordon Neufeldt også kaldt "ægte leg".

At børns selvorganiserede leg skal medtænkes i det daglige arbejde, tydeliggøres i Børne- og Undervisningsministeriets bekendtgørelse af lov om dag-, fritids- og klubtilbud m.v. til børn og unge § 8, hvor det understreges at *legen har en værdi i sig selv*"

"Legen har en værdi i sig selv og skal være en gennemgående del af dagtilbuddet. Legen er også grundlæggende for børns sociale og personlige læring og udvikling og legen fremmer blandt andet fantasi, virkelyst, sprog, nysgerrighed, sociale kompetencer, selvværd og identitet.

Nogle gange skal legen støttes, guides og rammesættes, for at alle børn kan være med og for at legen udvikler sig positivt for alle børn."

Hvad er "Ægte leg" - børns selvorganiserede leg?

Den "Ægte leg" er ifølge den canadiske psykolog Gordon Neufeldt karakteriseret ved tre væsentlige faktorer. Den "ægte leg" er:

1. ikke arbejde
2. ikke virkelighed
3. udtryksfuld og undersøgende

Ved at kigge nærmere på ovenstående definitioner, kan vi måske blive lidt klogere på, hvordan man som professionelle aktører omkring børn, kan være med til at facilitere, lede og evaluere læringsmiljøer, der giver plads til at leg i dens mest rene og umiddelbare form.

1. Leg er ikke arbejde

Arbejde er karakteriseret ved at have et mål og en ramme, indenfor hvilken opgaven skal løses. Man er på vej hen imod en endelig og korrekt løsning af en bestemt udfordring.

I legen bør et barn kunne fokusere på selve aktiviteten og alt det den fører med sig, uden at have for øje, at det på et tidspunkt skal føre frem til et bestemt resultat. Det ligger nemlig i legens DNA, at den er organisk og hele tiden former, forandrer og udvikler sig i takt med at den gennemleves og afprøves. Legens eneste mål er nuet. Legetid er forundringstid. Den regnes og opmåles ikke som voksentid af et kronometer, der holder styr på sekunder, minutter, timer og dage. Legetid måles i de stemninger der udfolder sig, når forestilling, frihed, glæde, opdagelsestrang og fortættet nærvær skaber evighedsøjeblikke.

Det kræver et trænet blik og en nænsom tilgang, når vi voksne nærmer os børns leg. For vi kan, uden at være bevidste om det, hurtigt gøre det, som lige før var en leg, til arbejde i stedet. Det sker når vi retter børns fokus andre steder hen end derhen hvor de selv er optagede. Når vi i et forsøg på venlig medleven kommer til at have et forudbestemt mål eller forventninger til deres leg.

Den leg en gruppe børn kan være optaget af, mens de er i gang med at endevende jorden i legepladsens fjerneste hjørne, for at lede efter de forsvundne skatte, kan gøres til arbejde i stedet, i det øjeblik vi midt i legen henleder deres opmærksomhed på: "at de selv skal rydde det hele op efter sig igen bagefter" eller: "at det er smartere hvis de ikke kører den opgravede jord for langt væk, fordi, det vil komme til at tage lang tid at skulle fragte det hele tilbage inden frokost".

Et barn som er optaget af at tegne og udtrykke sig med farver på papir, kan blive forstyrret af, at vi henleder barnets opmærksomhed på, at det enten skal ligne noget bestemt, eller at det skal bruges i en bestemt sammenhæng - til en gave f.eks.

2. Leg er ikke virkelighed

Den ægte leg er generalprøven på livet. Og som enhver anden generalprøve, bør den derfor også betragtes som et sted hvor der øves, prøves af og indhentes erfaringer, som ikke skal kategoriseres som rigtige eller forkerte. Her kan børn risiko- og konsekvensfrit øve sig på livet, og prøve sig selv af i et utal af sammenhænge. Den indre uro, ængstelse og spænding, der udløses ved tanken om, at den farlige vulkan man netop nu er ved at bestige, kan eksplodere hvert sekund, opøver barnet i at mærke disse følelser og øve sig i at håndtere dem både i den aktuelle leg; men også når det senere møder dem i den virkelige verden. Rollen som både den onde trold, den lille hundehvalp og den omsorgsfulde moder, prøves af. Og barnet smager på forskellige måder at være til i verden på.

3. Leg er udtryksfuld og undersøgende

Børn har i kraft af deres skabertrang og fantasi et multifunktionelt syn på de rum, de rekvisitter, det inventar de har til rådighed og de måder vi kan omgås hinanden på. I legen udforskes alt dette, hvis der gives plads til denne mentale plasticitet og kreativitet. Den er styret fra barnets eget indre og ikke af ydre forventninger, mål eller mulige konsekvenser.

Det handler blandt andet også om at vide, hvornår vi skal smide et "guldkorn", for at give inspiration og næring til at børns egenleg (selvorganiserede leg), ved at lade dem selv gribe det og lade det vokse videre på egne præmisser.
(Nanett Borre, 2020)

Tema 1 – Opgave 1: Leg og rutinesituationer & Børns selvorganiserede leg og den vokseninitierede leg

Reflekter over den legende tilgang i rutinesituationer

Tænk på et godt eksempel på en situation, hvor du/I bevidst har brugt en legende tilgang i rutinesituationer.	Hvordan brugte du/I legen som element i situationen?	Hvorfor var det meningsgivende at inddrage en legende tilgang i situationen?
---	--	--

Handling i praksis – Øvelse

Øvelsen kan foregå ved at deltagerne:

1. Bed deltagerne om hver især at komme med bud på 5 situationer fra egen praksis, hvor det er hhv. børns selvorganiserede leg, der er fremherskende, og 5 situationer hvor legen og den legende tilgang bliver brugt til at give børn nye kundskaber.
2. Lad dem derefter dele deres bud to og to, så de har mulighed for at italesætte og diskutere hvorfor de placerer situationen i netop den ene eller den anden kategori.

Tema 1 – Opgave 2: Børns udbytte af hhv. den selvorganiserede leg og den vokseninitierede leg.

Øvelse

Deltagerne skal få øje på og italesætte hvilket udbytte børn har af de to forskellige former for leg. Øvelsen skal være med til at understrege vigtigheden af begge former for leg i børns hverdag i dagtilbud, fordi de hver især bidrager med vigtige kundskaber, indsigter, oplevelser og viden om både barnets egen indre og ydre verden, men også om de andre børns ditto.

Øvelsen kan foregå ved at deltagerne:

1. Fordel en bunke post-its til hver af deltagerne. Find to tomme vægge og hæng en overskrift "Hvad får børn ud af den selvorganiserede leg?" på den ene.
2. Afsæt 10- -15 minutter til, at hver deltager kan sætte post-its med deres bud på

Og overskriften "Hvad får børn ud af Lærerig leg/ vokseninitieret leg?" på den anden.

disse spørgsmål på hver af disse.

Lad derefter 2 x 2 deltagere sortere i "gengangere" på hver deres væg. Er der f.eks. to eller flere sedler med ordlyden: "Børn kan lære noget om matematiske begreber", så beholdes kun en af disse og resten smides ud. Når der er ryddet op på væggene, læses alle inputtene op i plenum.

Imens udveksler de andre deltagere 2 & 2 hvilke af de to typer af leg, der er mest fremherskende i deres eget pædagogiske arbejde.

Hvis underviseren bruger portfolio eller logbog som en del af undervisningen, kan deltagerne lave deres egen visualisering af børns udbytte af de to former for leg, for at konservere og lagre denne viden.

Tema 2: Legens betydning for barnets trivsel, læring, udvikling og dannelse

Leg er en af de mest frugtbare og lærerige aspekter i barndommen (Winther-Lindqvist, 2006). Det gør ikke noget, at der ikke er kaffe i koppen, når Selma og Solveig leger kaffeselskab. Eller at der ikke er rigtig mad i gryderne, når Alfred og Anton leger restaurant, eller at Lasse ikke selv kan lægge stemme til bamserne. Legen er nemlig en stor del af udvikling, trivsel og relationsdannelse hos det enkelte barn. Der er derfor en stor sejr, at legen er indskrevet i den nye dagtilbudslov som et bærende element i den styrkede pædagogiske læreplan med følgende forskrivelse;

"Dagtilbud skal fremme børns trivsel, læring, udvikling og dannelse gennem trygge og pædagogiske læringsmiljøer, hvor legen er grundlæggende, og hvor der tages udgangspunkt i et børneperspektiv" (dagtilbudsloven, § 7).

Børn leger i op mod halvdelen af deres vågne tid, hvis personalet tilrettelægger og tilbyder læringsmiljøer, hvori det enkelte barn har deltagelsesmulighed. Børns leg er den vigtigste læringsbane i livet, både for det enkelte barns alsidige personlige udvikling, men også for hele børnegruppen som et fællesskab. Forskningen viser, at børn der er gode til at lege, stort set også er gode til alt muligt andet, da børnene via leg øver og styrker; evnen til at indgå i børnefællesskabet, kreativitet, sprog, motorisk udfoldelse, konfliktløsning, empati og meget mere.

Der skal således være plads til legen, som skal stimuleres og næres af de voksne, bl.a. ved at personalet formår at gå aktivt med i legen og at leg italesættes og prioriteres i børnenes hverdagsliv (Winther-Lindqvist og Hammershøj, 2020).

Børns leg skal fremtræde som en integreret del af den pædagogiske praksis. Fordi legen er kendt og meningsfuld for børn, og derfor rummer legen i sig selv et stort potentiale for læring. Pædagogisk personale kan også bruge leg til at simulere og/eller rette børnenes interesse og nysgerrighed mod noget bestemt. De kan gennem leg engagere børn i en læreproces, der retter sig mod f.eks. bestemte sociale og emotionelle kompetencer, samt kognitive og kropslige færdigheder (EVA, 2017).

Legen er derfor også grundlæggende i det læringsmiljø, som personalet skal tilbyde børnene ifølge den styrkede pædagogiske læreplan.

Tema 2 – Øvelse 1: Droneblik på leg og dennes betydning for det gode børneliv:

Handling i praksis – Øvelse:

Det anbefales, at deltagerne inden denne øvelse bliver introduceret for begreberne: TRIVSEL, UDVIKLING, LÆRING og DANNElse.

Øvelsen kan foregå ved at deltagerne:

-
1. Med udgangspunkt i omsorgens 4 aspekter – opmærksomhed – ansvarlighed – kompetence og lydhørhed skal deltagerne komme med et eksempel fra praksis eller tænkt eksempel fra praksis, der folder de fire begreber ud.
  2. Hvordan vil du/I skabe et læringsmiljø, der er med til at understøtte en tryk tilknytning til barnet/børnegruppen?
  3. Kom med forslag til aktiviteter, hvor du/I arbejder med at styrke børnenes evne til at sætte ord på egne og andres følelser. Beskriv hvordan de forskellige aktiviteter tænkes udført. Hver gruppe fremlægger for de øvrige deltagere.

Relevant videomateriale i forhold til temaet

Ph.d. og legeekspert fra Århus Universitet, Carsten Jessen, fortæller engageret om værdien af leg, og hvorfor det er så vigtigt at børn får tid og mulighed for at lege. Han er f.eks. inde på hvordan legen understøtter det at være nærværende, samt de kreative egenskaber, som er vigtige for børns videre færden i livet; [\(373\) Værdien af leg - en indsigt i legens nødvendighed - YouTube](#).

Den norske instruktør Margretha Olin's dokumentarfilm "Barndom" lægger op til at deltagerne kan reflektere over og diskutere legens betydning i forhold til det gode børneliv og personalets rolle heri. Filmen skildrer børns hverdagsliv i et dagtilbud, hvor der lægges vægt på børns leg og på børns udforskning af deres omgivelser. Trailer til filmen kan findes på; [Barndom | emu danmarks læringsportal](#).

I forlængelse heraf har Søren Smidt på Professionshøjskolen UCC lavet en lille film om leg og venskaber i børnegruppen. Den indeholder børns egne fortællinger og udsagn om legens betydning. Denne kan findes på YouTube; [\(373\) Børn og leg - YouTube](#).

Tema 3. Legen set i lyset af DSPL

Legen er en del af det fælles pædagogiske grundlag. Det fælles pædagogiske grundlag er fundamentet under det pædagogiske arbejde med de reviderede læreplanstemaer og de nye læringsmål og det udgøres af 9 centrale begreber/elementer. Det er et fundament som gør, at alt det vi arbejder med fra de første børn glade kommer ind gennem lågen om morgenen til de vinker farvel om eftermiddagen, er med til at sikre det gode børneliv.

Disse 9 elementer er:

- leg
- sammenhæng,
- forældresamarbejde
- børnesyn
- dannelse og børneperspektiv
- børn i udsatte positioner
- børnefællesskaber
- pædagogiske læringsmiljøer
- læring

De skal alle "masseres" ind i dagtilbuddets pædagogisk didaktiske refleksioner, handlinger og tilrettelæggelse af læringsmiljøer. Det kræver et solidt kendskab til hvert af disse elementer, for at de kan foldes naturligt ud i den hverdag vi skaber med børn. Hvert læreplanstema fordrer at vi ser på legen og legens mulighed for at bliver udfoldet, understøttet, guidet og værdsat fra en ny vinkel.

Til at arbejde med dette kan følgende refleksionsmateriale fra Dafolo være nyttigt at bruge i undervisningssammenhæng: *"Det vi er sammen om - det fælles pædagogiske grundlag"*

Materialet er skabt til at skabe refleksion, handling og evaluering i forhold til at implementere det pædagogiske grundlag i pædagogisk praksis. Det indeholder derfor refleksionskort til samtlige elementer i det pædagogiske grundlag specifikt pegende ind i hvert læreplanstema.

Ligesom det også indeholder et handlings- og et evalueringkort, der skal være med til at få de relevante refleksioner omsat til en ændret og styrket praksis.

Nedenstående er to eksempler på, hvordan man kan reflektere over hvordan man indenfor hvert læreplanstema, kan være med til at understøtte arbejdet med børns leg. Refleksionsspørgsmål til de øvrige temaer i relation til leg, kan findes i: "Det vi er sammen om - det fælles pædagogiske grundlag"

Refleksionsspørgsmål til leg og barnets alsidige personlige udvikling:

Pædagogiske mål til temaet "Børns alsidige personlige udvikling":

Mål 1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udfolder, udforsker og erfarer sig selv og hinanden på både kendte og nye måder og får tillid til egne potentialer. Dette skal ske på tværs af blandt andet alder, køn samt social og kulturel baggrund.

Mål 2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte samspil og tilknytning mellem børn og det pædagogiske personale og børn imellem. Det skal være præget af omsorg, tryghed og nysgerrighed, så alle børn udvikler engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse i fællesskaber. Dette gælder også i situationer, der kræver fordybelse, vedholdenhed og prioritering.

- Hvordan sikrer du/I jer, at der er tilstrækkeligt med tid og rum til at børnene oplever succesoplevelser og det at mestre udfordringer gennem forskellige lege? Hvad virker? Og hvad trænger til et kærligt eftersyn fra din/jeres side?
- Hvordan arbejder du/I med at etablere, engagere og opmuntre børnenes individuelle opdagelseslyst/nysgerrighed og bidrag til legen?
- Hvordan understøtter du/I børnenes vedholdenhed i legen?
- Er der plads til børnenes spontane leg, der pludseligt opstår under rutinesituationerne?
- Kigger du/I på børnenes leg, for at se hvilke lærings- og udviklingsmuligheder legen indeholder for børnene, i forhold til temaet "alsidig personlig udvikling"? Både når det gælder den voksne initierede og børnenes egen initierede leg.
- Hvornår og hvordan går du/I selv aktivt ind i legen, for at styrke barnets engagement og deltagelseslyst?
- Er du/I opmærksomme på at igangsætte lege der styrker børnenes evne til at mærke og vise egne følelser?

Refleksionsspørgsmål til "Krop, sanser og bevægelse" og leg

Pædagogiske mål til læreplanstemaet "Krop, sanser og bevægelse":

1) Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange forskellige måder at bruge kroppen på.

2) Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres krop, herunder kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser og forskellige former for bevægelse.

- Giver dagtilbuddets nuværende fysiske indretning mulighed for at børnene kan lege så kropsligt varieret som muligt – både vilde og mere stille lege? Hvad virker? Og hvad trænger til et kærligt eftersyn fra din/jeres side?
- Hvordan sikrer du/I jer, at de igangsatte lege er tilpassede den aktuelle børnegruppe?
- Hvordan agerer du/I selv som kropslige rollemodeller i forhold til børnenes leg?
- Er det muligt for børnene at eksperimentere med kroppens muligheder og begrænsninger i deres leg?
- Har du/I talt om hvordan I forholder jer til risikoleg i dagtilbuddet? Hvor ligger grænsen mellem decideret farlig leg og leg der er spændende og udfordrende, men stadig sikker?
- Har du/I aftaler om hvordan du/I giver børnene mulighed for at lege risikofyldt leg, hvis I i personalegruppen har forskellige tolerancer/nervesystemer i forhold til denne?

Tema 3 - Opgave 1

Reflekter over legen i relation til de 6 læreplanstemaer

Hvilken plads har legen i dit eget pædagogiske arbejde?

I hvilke læreplanstemaer er legen mest fremherskende i dit eget pædagogiske arbejde?

I hvilket læreplanstema synes du at det er sværest at medtænke legen - og hvorfor? Hvor er det nemmest - og hvorfor?

Handlinger i og fra praksis - Øvelse:

I DSPL er børns leg en del af det pædagogiske grundlag, ovenpå hvilket det daglige arbejde i dagtilbud skal udføres. At kunne tænke legen ind i arbejdet med de 6 læreplanstemaer er derfor væsentlig.

Øvelsen kan foregå ved at deltagerne:

1. Del holdet op i grupper på 4-5 deltagere. Hver gruppe får et sæt refleksionskort til et specifikt læreplanstema. De skal først læse målene for det udleverede tema. Herefter skal de sammen reflektere, diskutere og forholde sig til de medfølgende spørgsmål, hvor legen er omdrejningspunktet for arbejdet i egen praksis med temaet.

2. Når spørgsmålene er blevet drøftet, har deltagerne til opgave at lave en vægavis med de væsentligste pointer fra deres refleksioner over leg i relation til deres læreplanstema.

3. Herefter får hver gruppe 5 minutter til at lave et lille oplæg over indholdet af vægavisen, som derefter hænges op et synligt sted resten af uddannelsen, så deltagerne kan samle viden og inspiration fra samtlige arbejdsgruppers processer.

Tema 4. Børns legekultur og forskellige legeformer/typer

Børns legekultur

Børnenes legekultur er børnenes selvorganiserede leg - børns egenleg - og det børnene foretager sig med hinanden når de får tid til at lege på egen hånd i hverdagen. Børnene leger for at lege, og leg af lyst er meningsfyldt i sig selv, og forskellige lege og udtryksformer opstår derfor hele tiden. Børnene danner relationer, venskaber og fællesskaber. De konstruerer identitet, mening og betydning og bearbejder indtryk. (Schmidt, 2018).

De erfaringer børn gør sig gennem leg er med til at styrke deres egen opfattelse og livsduelighed.

Danmark Evalueringsinstitut har udviklet nogle dialogkort som retter sig mod praktikerens arbejde med børns leg (EVA, 2019). Brug evt. dialogkortene i undervisningen til at sætte gang i deltagerens faglige refleksioner og drøftelser af, hvordan de kan skabe og understøtte børns selvorganiserede leg i den pædagogiske praksis. Dialogkortene kan findes i forskningsrapporten; [Dialogkort til Leg for Børn | EVA](#).

Forskellige former for legetyper

Det er vigtigt at deltagerne får kendskab til og mulighed for at arbejde med forskellige legetyper/former, samt hvilke læringspotentialer disse har for det enkelte barn og børnegruppen. Kendskabet til hovedtrækkene i forskellige legetyper er relevant for forståelsen af, at nogle legekompetencer kan være med til at bane vejen for andre. Fx er forestillingsevnen en forudsætning for at kunne indgå i fælles opmærksomhed omkring en fantasileg. Herunder følger en overordnet gennemgang af hovedtræk af forskellige legetyper. Formålet er at skærpe deltagerens opmærksomhed i forhold til, hvad børnene aktuelt arbejder på at opnå, og hvilke kompetencer de kan sætte i spil. Dette åbner mulighed for at se på, hvilke vilkår i omgivelserne der kan støtte børnene i deres bestræbelser (Avenstrup og Hudecek, 2016).

Legeforskeren Brian Sutton-Smith præsenterer i sit værk "The Ambiguity of Play" fra 1997 en teoretisk oversigt over 7 variable lege-retorikker. Den centrale tekst kan findes, oversat til dansk, i Carsten Jessen og Helle Karoffs bog "Tekster om leg" fra 2014.

Det er vigtigt at børnene oplever en bred palette af forskellige legetyper, for at opnå alsidige erfaringer, erkendelser af og viden om den verden de befinder sig i. Enhver legetype har en kerne, som er selve motivet og drivkraften for legens udvikling - fra legens begyndelse til dens afslutning. I enhver leg bliver flere forskellige legetyper infiltreret og integreret. Hver for sig indebærer de forskellige legetyper nogle ganske bestemte handle-mønstre, som kommer til udtryk i legen (Sutton-Smith, 1997).

De 7 legeretorikker;

- 1) Retorikken om leg som udvikling, som anvendes om børns leg, gør sig til fortæller for det synspunkt, at børn opnår adaptation og udvikling.

- 2) Retorikken om leg som skæbne, anvendes normalt om 'gambling' og tilfældighedsleg, hvor børnene sætter noget på spil. Denne retorik står i kraftig modsætning til, at det kendetegnende træk ved børns leg er, at der er tale om en udøvelse af det frie valg.
- 3) Retorikken om leg som magt, anvendes om sport, atletik og regelstyrede lege med konkurrenceelementer.
- 4) Retorikken om leg som identitet, anvendes om traditionelle og fællesskabsorienterede ceremonier og festlige begivenheder, og opfattes som et middel til at bekræfte, opretholde eller fremme legefællesskabets magt og identitet
- 5) Retorikken om leg som imaginære, anvendes om improvisationer, fantasi, fleksibilitet og kreativitet i børn og voksnes legeverdener.
- 6) Retorikken om selvet, anvendes om enkeltstående aktiviteter, såsom hobbyer. Der er tale om former for leg, hvor legen idealiseres i kraft af børnenes oplevelser - morskab, afslapning, virkelighedsflugt og de indre eller æstetiske tilfredsstillelser, der følger med i legens udfoldelser.
- 7) Retorikken om frivolitet, anvendes om en legende adfærd som kan virke provokerende forstyrre/overskride etablerede legestrukturer.

Tema 4 - Opgave 1

Efter en præsentation af Sutton-Smiths 7 legeretorikker kan deltagerne evt. arbejde med det faglige indhold med udgangspunkt i følgende studie- og læringsaktivitet

Reflekter over de 7 legeretorikker i dit eget pædagogiske arbejde

1. Lav grupper á 2-4 deltagere. Med udgangspunkt i de 7 legeretorikker løses følgende opgave.
2. Find eksempler på de enkelte legeretorikker i din egen pædagogiske hverdag. Det kan være en situation, en aktivitet eller et forløb, du har oplevet eller en praksisfortælling fra børnenes selvorganiserede leg. Det kan være noget, de gerne vil sætte i gang eller skabe. Det kan være noget fra en rutinesituation, de vil udvikle eller afvikle.
3. Når tiden er gået, sættes to hold sammen og udveksler eksempler. Opsamlingen kan også foregå i plenum for hele holdet.

Handlinger i praksis - Øvelse:

Deltagerne skal få øje på, hvordan man kan skabe et læringsmiljø, der styrker barnets selvværd og selvtillid med særligt fokus på børn i udsatte positioner. Til denne øvelse skal bruges en hjemmefoldet flip-flap.

Der kan alternativt også bruges 7 små stykker papir hver med et tal fra 1-7. Krøl dem sammen til små papirskugler og lad deltagerne trække en af dem.

Øvelsen kan foregå ved at deltagerne:

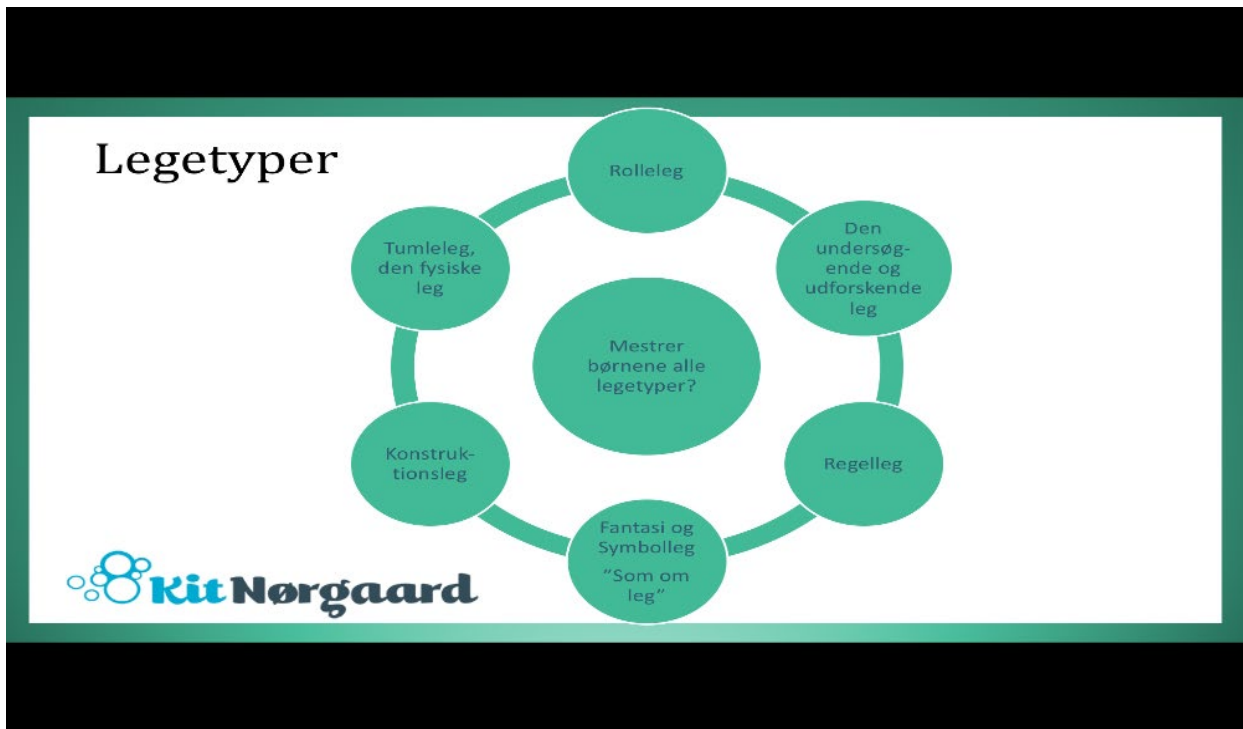
1. Udformning af flip flappen
  - Deltagerne folder en flip flap
  - Når flip flappen er foldet, maler deltagerne de fire forsidelommer i forskellige farver
  - Inde i flip flappen skriver deltagerne fra 1-8 på de 8 sider
  - Bag tallene - altså inde i flip flappens hjerte skrives "Legen har en værdi i sig selv"
- Brugen af flip flappen
- Nu er deltagerne klar til at flip flappe
- Sørg for, at deltagerne fordeles på hold af 2-4 personer på hver. Et hold finder sammen med et andet hold som har samme antal deltagere, således der er et hold 1 og et hold 2.
- Hold 1 nævner et af de fire farver
- Hold 2 flip flapper det antal bogstaver der er i farven

- Hold 1 nævner et af de tal, der nu er synlige, og hold 2 flip flapper antallet
- Hold 1 nævner igen et tal, og derefter åbnes og læses den af de syv legeretorikker, som står bagved tallet
- Deltagerne bedes om at huske hvad de har trukket, og bytter roller, så begge hold tildeles en legeretorik at arbejde med
- Når begge hold har trukket en legeretorik, skal deltagerne bruge omkring 20-30 min (vurderes af den enkelte underviser) på at løse en fælles refleksionsopgave

Legetyper, legepraktikker og legestemninger

Med udgangspunkt i Stig Broström, Ditte Winther-Lindqvist og Jørn Martin Steenholdts måder at karakterisere legen på, har legeekspert og -konsulent, Kit Nørgaard udviklet nedenstående model, der kan være behjælpelig med at deltagerne fagligt og kvalificeret kan afdække børnenes leg, hvilke legetyper de mestrer og hvordan de som pædagogisk personale understøtter legen på differentierede måder.

Følgelig er en uddybende beskrivelse af modellens seks legetyper:

1. Den undersøgende og udforskende leg

Barnet bruger sanserne til at finde ud af, hvordan verden hænger sammen. Giv plads til børnenes nysgerrighed og lad dem pille, rode, ryste og mærke tingene.

2. Konstruktionsleg

Det handler om at skabe og udvikle, eksempelvis med sand, modellervoks, klodser eller Lego. Konstruktionslege stimulerer visualiseringen, materialeforståelsen og taktilsansen – følesansen.

3. Tumbleg

Børnene leger med deres krop og lærer deres grænser at kende. Lad også de mindste børn eksperimentere med kroppen ved at kravle, krybe og trille.

4. Rolleleg

Ved at undersøge den verden, de er en del af, og forholdet mellem mennesker lærer børn at forstå deres egen rolle og sociale relationer. De lærer om konflikthåndtering, at drage omsorg for hinanden og styrker sproget.

5. Regelleg

Regellege er bygget op om et regelsæt, eksempelvis fangelege, gemmeleg, kampleg eller boldleg. Børn lærer at aflæse og forstå sociale relationer, skabe omsorg og gensidig respekt for hinanden.

6. Fantasileg

Også kaldet symbolleg eller 'som om leg'. Barnet leger små fortællinger fra den fiktive eller virkelige verden. De laver mad, tager på redningsaktion eller leger politiet efter røverne. Fantasileg er vigtig for at forstå og bearbejde følelser (Fagbladet FOA og Nørgaard, 2019).

I et hvilket som helst børneunivers, vil børn ofte blande flere typer og former af leg, ligesom legen kan udvikle sig undervejs og antage nye former (Winther-Lindqvist og Lone Svinth, 2019).

Det kan også være spændende at inddrage Helle Marie Skovbjergs forskning i leg, idet hun tilføjer en ny dimension til området, fordi hun henleder til legens praktikker og stemninger, frem for legens former/typer. Skovbjerg foreslår at analysere og forstå legen ud fra fire grundlæggende legepraktikker med tilhørende legestemninger, som børnene forfølger og tiltrækkes af ved legen (Skovbjerg, 2014).

Skovbjerg inddeler de fire legepraktikker og fire legestemninger på følgende måde;

Hengiven - Glid

- Legestemningen *Hengiven*, som knytter sig til legepraktikken *glid*. Den hengivne legestemning består af harmoniske lege med mange gentagelser og tydelig kontinuitet. Når legens meningskonstruktion udfordres, sker det varsomt og med henblik på at genetablere orden.

Højspændt - Skift

- Legestemningen *Højspændt*, knytter sig til legepraktikken *skift*. I den højspændte legestemning er der også fokus på gentagelse, men den udfordres af skift og uforudsigelige elementer (f.eks. når børnene i deres bevægelser søger spændingen mellem balance og ubalance).

Opspændt - Fremvisen

- Legestemningen *Opspændt*, som knytter sig til legepraktikken *fremvisen*. Den opspændte legestemning er karakteriseret ved, at børnene satser og sætter sig selv på spil, ofte foran et publikum, og det kræver mod fra det legende barn.

Euforisk - Overskridelse

- Legestemningen *Euforisk*, som knytter sig til legepraktikken *overskridelse*. Her er legepraktikken præget af konstante hurtige skift, hvor det gælder om at skabe nye indfald, at spille med, pjatte med, grine af og prøve af. Den euforiske legestemning skaber mening på helt nye og sjove måder. Kombinationen af denne legepraktik og legestemning indebærer også at der er stor risiko for, at den 'bryder sammen'.

Med denne legeteori tilbyder Skovbjerg et spændende perspektiv på børns leg, da det netop er børns oplevelse af legen, der indfanges i form af praktikker og stemninger. Det er i legestemningerne at legens legende præg skabes, og det er i stemningerne, man mødes om legen eller slår den ned. Stemningerne er bærende for legens spændingskurve, som børn typisk opsøger og konsumerer, når de leger.

Tema 4 - Opgave 2: Opsamling på tema 4 - grupperefleksion

Reflekter over den legende tilgang i rutinesituationer

- Hvilke legetyper er de(n) mest udbredte i din/jeres praksis?
- Hvor fordybet og varieret synes du/I børnenes leg er?
- Hvilke legestemninger er de mest udbredte i din/jeres praksis? Og hvad skal der til for at imødekomme alle legens stemninger?
- Hvordan ser du/I på den risikofyldte leg, og bliver den tilgodeset?
- Hvordan tilgodeser du/I tumlelege?
- Når børnene leger forestillingslege (ladsom-om), hvor meget overskrider de det genkendelige og realistiske med mere fantastiske og fabulerende scenarier (fra 4 år og op)?

Tema 5. Inddragelse af børneperspektivet i tilrettelæggelsen af lege- og læringsmiljøer.

I Danmark har vi lovgivningsmæssigt bestemt, at vi i dagtilbud skal arbejde med at inddrage børneperspektivet i bl.a. tilrettelæggelsen af lege- og læringsmiljøer.

”Arbejdet med at fremme børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse skal tage udgangspunkt i et børneperspektiv” (§ 7)

Børn er vigtige informanter i forhold til hvad de er optagede af, har brug for og de kan være med til at give et enestående indblik i, hvordan de oplever deres liv i dagtilbuddet.

”I arbejdet med at udvikle inkluderende læringsmiljøer i den pædagogiske praksis er inddragelse af børns perspektiver helt centralt. Børns oplevelser, ønsker og udtryk er afgørende i forhold til at fremme deres livskvalitet og sikre deres ret til at blive set og hørt, og de udgør vigtige indsigter, når den daglige praksis skal organiseres og tilrettelægges. Inddragelse af børns perspektiver er med andre ord en etisk fordring i det pædagogiske arbejde. Forskning viser, at børns perspektiver, når de bringes i spil i den pædagogiske praksis, kan bidrage til at skabe nye deltagelsesmuligheder for børnene og styrke deres personlige og sociale udvikling og deres selvforståelse i en positiv retning. At børn får reel indflydelse på de fællesskaber, de deltager i, kan være med til at styrke deres oplevelse af at høre til og blive betragtet som legitime, ligeværdige deltagere i fællesskabet.” (Inddragelse af børns perspektiver – i udviklingen af inkluderende læringsmiljøer. 2019)

Et historisk tilbageblik på lovgivningen omkring børneperspektivet, giver et godt indblik i, hvordan vores opfattelse af børns oplevelser, tilkendegivelser, ret og mulighed for medbestemmelse har undergået en stor forandring.

1991: Børns ytringsfrihed skrives ind i FN's Børnekonvention, artikel 12 og 13. Barnet får ret til blandt andet at “videregive oplysninger og tanker af enhver art [...] gennem en hvilken som helst [...] udtryksmåde, barnet måtte vælge”.

1998: Lov om social service formulerer, at “dagtilbuddene skal give børn mulighed for medbestemmelse og medansvar”.

2004: Lov om pædagogiske læreplaner opfordrer til, at børnene inddrages i arbejdet med læreplanerne “under hensyn til FN-konventionen om Barnets Rettigheder”

2006: Børnemiljølovgivningen kræver, at børns oplevelser af børnemiljøet skal “inddrages under hensyntagen til børnenes alder og modenhed”.

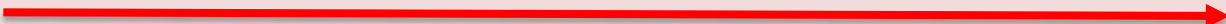
2007: Dagtilbudsloven slår fast, at børns perspektiver på børnemiljøet skal inddrages i evalueringen af de pædagogiske læreplaner, og at dagtilbud skal give børn "medbestemmelse, medansvar og forståelse for og oplevelse med demokrati".

2017: Forslag til ny dagtilbudslov, der bevarer paragrafferne om demokrati og børneperspektiver på børnemiljøet og tilføjer, at "det pædagogiske læringsmiljø skal tilrettelægges, så det inddrager hensynet til børnenes perspektiv og deltagelse, børnefællesskabet, børnegruppens sammensætning og børnenes forskellige forudsætninger".

Tema 5- Øvelse 1 - "Downloading"

Deltagerne skal "downloade" og italesætte hvilken rolle de spiller i forhold til inddragelsen af børneperspektivet i relation til børns leg.

Øvelsen kan foregå ved at deltagerne:

-
1. Giv deltagerne 10 minutter, hvor de hver især "Downloader"/ skriver ned hvad de skal være opmærksomme på/bidrage med/have øje for, for at inddrage børneperspektivet i deres arbejde med at tilrettelægge legemiljøer for børn.
  2. Saml alle udsagnene i plenum

Dannelse og børneperspektiv

I DSPL er det at arbejde bevidst med børneperspektivet skrevet frem i det pædagogiske grundlag. Her danner børneperspektivet makkerpar med dannelse.

Dannelse er en erfaring og læreproces der ikke er bundet op på at lære noget bestemt. Det handler om at præsentere barnet for viden, værdier og normer som er nødvendige for at begå sig i verden, så barnets vej mod at blive til et selvstændigt menneske understøttes. På dannelsesvejen tilegner barnet sig viden om, og erfaringer med - 'hvem er jeg', 'hvad kan jeg' og 'hvad vil jeg'.

Barnets dannelsesprocesser udspiller sig i relationen med de andre børn og personalet fordi det er i med- og modgang at barnet får erfaringer og erkendelser, der gør dem klogere på sig selv og andre. Barnets dannelse foregår gennem de utallige anstrengelser, hvor oplevelsen af de små sejre opstår. Det er når barnet fumler og

famler, øver sig og gør sig umage, at de udvikler deres identitet og opnår nye indsigter om sig selv og deres omverden.

Barnet skal erfare og opleve at 'være til' i en dagligdag, hvor de har medindflydelse på dagens hverdagssituationer og aktiviteter. Det er dagtilbuddets ansvar at omfavne barnets initiativer og understøtte barnets aktive deltagelse, så barnet er 'medskaber' af egen læring og derved bidrager til børns fællesskaber og læringsmiljøer, som den voksne skaber og løbende justerer. Børneperspektivet skal løbende indgå i dagtilbuddets refleksioner, uanset om det forholder sig til hverdagens rutine situationer eller i den spontant opståede leg. Dette, så barnet føler sig 'set' og 'hørt', samt at det inddrages i beslutninger, der påvirker hele hverdagen og børnefællesskabet.

For dig som pædagogisk personale betyder det, at du/I:

- videregiver den viden, værdier og normer der skal til for at begå sig i verden
- inviterer barnet til at udtrykke sig, så barnet styrker sin selvopfattelse og får følelsen af at være anerkendt/accepteret i børnefællesskabet
- formår at inddrage barnet i beslutninger der påvirker dagligdagen
- lader dig 'forføre' og går på opdagelse i barnets univers, ved at undersøge barnets præferencer og nysgerrigt spørger ind til barnets initiativer og 'går bagved' barnet der i sin færden leder dig rundt i sin fantasifulde opfattelse af verden og sin egen rolle heri.
- udfordrer barnet på måder, der tager udgangspunkt i barnets individuelle formåen.
- er åben overfor barnets perspektiver, der er en vigtig feedback til dig, som pædagogisk personale. Når du omfavner barnets udtryk og interesserer dig for barnets nysgerrighed og meninger, får du en værdifuld indsigt, som du fremadrettet kan træffe beslutninger ud fra.

Tema 5 - Øvelse 2: Hvad har dannelse og børneperspektivet med hinanden at gøre?

Øvelsen kan foregå ved at deltagerne:

3. Del holdet op i mindre grupper og lad dem diskutere følgende:
" Hvorfor tror I at dannelse og børneperspektivet er sat sammen som makkerpar i det pædagogiske grundlag"?

4. Lad derefter de forskellige grupper fremlægge deres synspunkter for hinanden.

Forskellige forståelser af børneperspektivet:

Begrebet børneperspektiv kan og skal tilgås fra forskellige forståelser, for at få det fulde billede af dets betydning og anvendelse i det daglige pædagogiske arbejde med børn.

Hanne Warming beskriver børneperspektivet ud fra tre overordnede forståelser, der i praksis ofte supplerer hinanden, men som adskiller sig ved at være mere eller mindre formet af de voksnes bud på barnets bedste (Warming, 2011):

Et udefra-perspektiv. Dette perspektiv er et udtryk for det pædagogisk personales (fx dagplejere, medhjælpere, pædagogiske assistenter, pædagoger, mv.) syn på og forståelse af barnet eller en børnegruppe, barnets eller gruppens behov, livssituation, udviklingsmuligheder mv. med belæg i videnskabelig forskning, pædagogiske teorier og anden "objektiv" viden. Her bruges både teori- og praksisviden om børns udvikling og interesser til at forstå, vurdere og tilrettelægge læringsmiljøet, så det imødekommer børnenes behov. Børneperspektivet eller barnets bedste er således i denne forståelse et udtryk for de voksnes (faglige) perspektiv på barnet udefra.

Et tilstræbt indefra-perspektiv: Med dette perspektiv forsøger den voksne at sætte sig i det enkelte barns eller en børnegruppes situation og forstå, hvad barnet eller børnegruppen selv ville sige, hvis de kunne. Dvs. at forstå barnet i en konkret situation fra barnets eget perspektiv uden nødvendigvis at kunne spørge barnet selv. Det kan fx være, fordi barnets sprog ikke er tilstrækkeligt, eller fordi man ikke rent praktisk har mulighed for at spørge barnet eller børnene direkte. Børns oplevelser, holdninger og ønsker kommer ikke kun til udtryk gennem det talte sprog. Børn er i høj grad til stede i verden med hele deres sansesystem og også med et naturligt og ligefremt nonverbalt sprog. Når man arbejder med dette perspektiv, er det vigtigt at forholde sig ikke kun til børnenes verbale udsagn, men i lige så høj grad at iagttage på deres nonverbale tilkendegivelser, gestik, mimik og kropssprog. På den måde er det muligt at få et mere helt billede af børnenes perspektiv indefra.

Barnets egne artikulerede perspektiver, oplevelser og ønsker: Børneperspektivet handler i denne forståelse om børnenes egne artikulerede perspektiver, dvs. et såkaldt indefra-perspektiv, hvor barnet/børnene udtrykker sig om eget liv på verbale og nonverbale måder. Det kunne fx være omkring deres oplevelser af at gå i et dagtilbud, hvilke aktiviteter og lege de kan lide, hvad de drømmer om mv.

Som med det tilstræbte indefra-perspektiv, er det her vigtigt at det pædagogiske personale er lydhøre, observante og sensitive overfor de mangfoldige måder børn benytter sig af at kommunikere nonverbalt.

Som inspiration til arbejdet med børneperspektiver i forbindelse med børns leg, anbefales det at præsentere deltagerne for en række af konkrete metoder til dette.

EVA har udgivet flere temahæfter om emnet: "Børneperspektiver- EVA tema 11", "Børnemosaikker - et inspirationsmateriale til pædagogisk arbejde med børneperspektiver".

Her findes forskellige metoder, der kan være inspiration til det videre forløb, hvor deltagerne skal arbejde med at tage afsæt i børneperspektivet når det tilrettelægges lege- og læringsmiljøer, der kan være med til at fremme børns leg.

Tema 5 - Øvelse 3: Forskellige forståelser af børneperspektivet

Reflekter over din egen tilgang til børneperspektivet

Hvilke af de tre forståelser benytter du dig oftest af i dit eget arbejde?

Hvordan kan du blive bedre til at inddrage de andre to forståelser?

Hvad vil hhv. du selv og børnene få ud af, at du inddrager alle tre forståelser i dit arbejde?

Handlinger i praksis - Øvelse:

Deltageren skal arbejde med at stille skarpt på en legesituation ved brug af forskellige tilgange til børneperspektivet

Øvelsen kan foregå ved at deltagerne:

1. Med udgangspunkt i følgende øjebliksbillede® skal deltagerne gruppevis give deres bud på, hvordan de kan medtage børneperspektivet i tilrettelæggelsen af legemiljøer for den aktuelle børnegruppe. (Man kan som underviser vælge at bruge begge øjebliksbilleder og se bort fra aldersangivelsen i disse eller vælge det som passer bedst til deltagernes egen børnegruppe. Gruppen skal udforske hvordan de vil benytte sig af alle tre perspektiver til at forstå børnenes behov, optagethed og udtryk: Udefra-perspektiv, tilstræbt - indefra-perspektiv, barnets egne artikulerede perspektiver, oplevelser og ønsker.
2. Hvis der er brug for yderligere udforskning af de tre perspektiver kan deltagerne selv komme med aktuelle øjebliksbilleder fra egen praksis, hvor de kan arbejde med at skabe inkluderende lege- og læringsmiljøer for deres børnegruppe.

Øjebliksbillede børn 0-3 år:

"Pædagogerne fra vuggestuen "Humlehøj" er blevet opmærksomme på, at de nærmest pr. automatik sætter de allermindste tæt på en voksen i sandkassen, når de skal ud på legepladsen. De

observerer samtidig at de skal bruge en del tid på at holde børnene beskæftigede i sandet, da de små hele tiden søger mod de større børn andre steder på legepladsen”

Øjebliksbillede børn 3-6 år:

”Børnene i børnehaven ”Solsikken” har fundet på en leg der handler om at kaste pinde over hegnet og ind på nabogrunden. Det pædagogiske personale bruger en del tid på at tale med børnene om, at de ikke må kaste ting over hegnet, men lige lidt hjælper det”

Tema 6. Det pædagogiske personales rolle i forhold til børns leg

Forskning viser, at den voksnes rolle i børns leg er kompleks, og at det kan have både positive og negative konsekvenser for børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse, når voksne over- og/eller underinvolverer sig i legen (Aras, 2016). Blandt de udfordringer og dilemmaer, som litteraturen påpeger, ses det, at en stærk voksenstyret rammesætning af legen risikerer at begrænse børns deltagelsesmuligheder i legesituationer (Singer, 2014), og at voksnes involvering i børns leg risikerer at have en negativ indflydelse på børnenes engagement i legen (Harper og McClusky, 2003). Denne forskning viser os, at det er væsentligt at blive opmærksom på, hvornår vi som pædagogisk personale skal indtage forskellige positioner i børnenes leg, der kan være med til at fremme, guide og facilitere denne i stedet for at ville styre og kontrollere børnenes leg (EVA, 2019 og Nanett Borre, 2020)

Omvendt kan det have stor betydning for legens kvalitet og børnenes trivsel, at de voksne ikke involverer sig i legen og skaber læringsmiljøer og udviklende legestunder der beriger børns leg, når de agerer legepartnere (Tordrup, 2019 og Hakkarainen, 2019). Den voksnes involvering i børns leg kan styrke legekompetencen og reducere ulighed i børnefællesskabet (Reunamo, 2014), hvilket er vigtigt, fordi legen ikke altid er lige for alle børn (Syrjämäki, 2018 og Karrebæk 2011).

Mange voksne tager for givet, at børn lærer at lege selv. Men ikke alle børn har lige adgang til legen. Nogle befinder sig i periferien og betragter de andre børns leg. Disse børn har brug for voksne som enten guider og støtter dem, eller selv tager del i legen med en faglig reflekteret - legende tilgang.

Det kan være svært for pædagogisk personale at ”pjatte” med børn, hvilket er en forudsætning for at fremstå med en autentisk legende tilgang som voksen. Først og fremmest handler det om, at voksne får nedbrudt nogle af de eksisterende barrierer, som forhindrer dem i at ’gå med i legen’. Barrierer for at gå med i legen kan bl.a. være en

forlegenhed ved 'at gå med' i legen – denne forlegenhed forstærkes når der er flere voksne til stede. Et andet eksempel er, hvis den voksnes legerepertoire ikke er bredt nok (Winther-Lindqvist og Hammershøj, 2020).

Tema 6 - Øvelse 1: Det indre legebarn

Efter en præsentation af temaets teoretiske pointer, kan du som underviser benytte dig af følgende refleksionsøvelse. Øvelsen tager deltagerne med 'tilbage' til sit eget legeunivers. Den handler om at genfinde en særlig legestemning og legende tilgang og praksis hos deltagerne. Efterfølgende handler det om at udveksle hinandens legefortællinger. Målet er i første omgang at komme i kontakt med sit 'indre legebarn' – som det var og muligvis stadig er. Derudover handler det om, gennem udveksling at øge deltagerens legerepertoire, således deltagerne kan få øje på flest mulige af legens udtryk og former, samt deltagerens betydning for og påvirkning af legens processer, og dermed børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Øvelsen kan foregå således:

-
1. Først beder du deltagerne om individuelt at overveje:
    - Hvad var din yndlingsleg, da du var barn?
    - Hvor foregik legen?
    - Hvem var med?
    - Var der særlige medier, artefakter, ting og/eller andet der var en del af legen?
    - Var der særlige regler?
    - Var der noget du, eller andre deltagere skulle være god til i legen?
    - Hvad husker du fra omgivelserne? (Lugte, lyde mv.)
    - Hvorfor var det en god leg?
    - Hvad stoppede legen?
    - Hvor var de voksne, og hvad var deres rolle?
  2. Derefter organiserer du deltagerne i mindre grupper af 3-4 personer, med intentionen om, at de får mulighed for udveksling af legefortællinger. Evt. ud fra følgende opskrift:
    - Inden hver fortælling fordeles roller: den til venstre for fortælleren passer tiden, den til højre for fortælleren hjælper med at få fortællingen frem ved f.eks. at stille uddybende og afklarende spørgsmål. Hvis der er en fjerde, skal denne blot forholde sig lyttende.
    - Hver fortælling fortælles over 5-10 min. Hvis fortælleren er hurtigt færdig, er det altså den til højre, der stiller spørgsmål hertil.
    - Når alle fortællinger er fortalt, kan I samle op for hele holdet ved at svare på følgende spørgsmål: Hvorfor legede I, da I var børn? Hvordan vidste I, at en leg var god?

Voksenpositioner i legen

Med udgangspunkt i legeforskerne James Christie og Francis Wardle's teori om voksenroller i og omkring børns leg, har Lasse Stenmann Jørgensen, Lektor ved pædagoguddannelsen hos UC Syddanmark, oversat og udviklet nedenstående model, der kan være med til at give deltagerne en forståelse af, hvilke betydninger det har for legen og børnene, at voksne involverer sig – kvalificeret – på varierende måder.

Minimal involvering	Understøttende voksenrolle i og omkring børns lege <i>Forskellige grader af facilitering af børns leg</i>				Maksimal involvering
Ikke involveret pædagog	Tilskuer	Regissør	Legekammerat	Legeleder	Instruktør/ omdirigerende instruktør

(Christie 2005, Jørgensen 2019)

1. Voksenrolle som kan indtages - voksen som ikke-involveret

- Organiseringen og kulturen gør, at den voksne ikke er opmærksom på legen: fejer, laver dokumentation, forbereder samtaler, andre praktiske gøremål osv.
- Faglig overbevisning: børn skal have lov at lege selv
- Privatisering af praksis: Berøringsangst for at udfordre hinandens praksis og stille spørgsmål til denne.

2. Voksenrolle som kan indtages - voksen som tilskuer

Her indtager den voksne en lidt mere aktiv rolle:

- Opholder sig i nærheden af legen – og opmuntrer med kropssprog og kommentar som ikke forstyrrer legens handling.
- Anerkender legen som værdi.
- Bruger det observerede som pejlemærke for mere direkte deltagelse i overensstemmelse med børnenes intentioner med legen.

3. Voksenrolle som kan indtages - voksen som regissør

Her indtager den voksne en rolle tæt på legen, uden at være legende:

- Hjælper med praktiske ting for at legen udvikles eller ikke går i stå.

- Hjælper med rekvisitter, materialer eller ideer, når børnene signalerer behov for hjælp.
- Hjælper med at afkode følelser, intentioner og handlinger.

4. Voksenrolle som kan indtages - voksen som legekammerat

I denne rolle er den voksne legende og inden for legens ramme:

- Den voksne har en mindre rolle i legen: fx patient, far eller hest.
- Der deltages på legens præmisser og legens regler overholdes.
- Den voksne kan her berige med fantasi, henlede opmærksomhed, skabe deltagelsesmuligheder uden at overskride reglerne.

5. Voksenrolle som kan indtages - voksen som legeleder

I denne rolle er den voksne mere bevidst og styrende ift. legens indhold:

- Denne rolle sker i kortere sekvenser - fra legekammerat til legeleder, og tilbage igen.
- Giver legen ny retning, nye temaer og nye narrativer.
- Stilladserer så børn opnår mere fantasifuld leg og så legen kan fortsætte over tid.

6. Voksenrolle som kan indtages - voksen som (omdirigerende) instruktør

Rollen medfører at legen ophører med at være leg:

- Samspillet får form som voksenstyret aktivitet.
- Den voksne tager kontrol og børnene deltager på den voksnes præmisser.
- Den voksne bliver repræsentant for virkeligheden eller til en underviser.

Det anbefales at deltagerne får lov til at reflektere over og aktivt arbejde med de 6 voksenroller, således at de bliver bevidste om hvilke positioner de indtager i deres praksis, og hvilken betydning de enkelte positioner har for børnenes udviklings- og deltagelsesmuligheder i legen.

En anden vinkel på voksenroller i det pædagogiske arbejde med leg, som kan inddrages i undervisningen, er Annette Boye Kocks fire voksenpositioner:

(Koch 2016)

Tema 6 - Øvelse 2: Voksnes involvering i børns leg

Reflekter over din egen involvering i børns leg

Oplever du/I at det giver dilemmaer og udfordringer, at voksne er involveret i børns leg?

Hvilke typer af vokseninvolvering arbejder du/I med? Og hvordan kommer det til udtryk?

Hvad mener børnene om din/jeres involvering i deres leg? Hvordan kan du/I være sikre på at du/I har læst børnenes signaler rigtigt?

Handlinger i praksis - Øvelse:

Øvelsen kan foregå ved at deltagerne:

1. Vælg tre konkrete situationer du/I vil arbejde videre med i praksis i forhold til børnenes leg. Gennemgå Koch's 4 voksenpositioner i forhold til de tre situationer. Og beskriv hvordan det konkret ville se ud, når du indtager hver position ift. de valgte situationer.
  2. Overvej derefter hvilke positioner der ville være mest relevant i den enkelte situation (Det kan også være flere)
- I kan eksempelvis rette fokus mod:
- Hvordan kan du/I involvere jer på nye måder, og hvilke voksenpositioner kan du/I indtage for at støtte børn i legevanskeligheder til at komme med i leg og i legefællesskaber?

Hvordan kan du/I involvere jer i legen for at guide børnene til at forhandle sig videre i en leg eller udvikle en leg i ny retning, hvis en leg er ved at gå i stå?

Hvordan kan du/I vende rundt på opgaver og/eller organisere jeres tid lidt anderledes, så du/I har bedre mulighed for at involvere jer i børnenes leg?

Grupperne kan afslutningsvist, præsentere deres konkrete tiltag for hinanden.

Litteraturliste:

Aras, S. (2016). *Free Play in Early Childhood Education: A Phenomenological Study*. *Early Child Development and Care* 186(7), 1173-1184.

Avenstrup, K. og Hudecek, S. (2016). *Kom ind i legen!: fælles legemanuskripter som pædagogisk metode*. Dafolo.

Avenstrup, Kristina. Borre, Nanett. Brostrøm. Stig. Rasch-Christensen, Andreas.

Elverkilde, Stine. Basse Fisker, Stine. Hansen, Ole Henrik. Hermansen, Susanne. Hudecek, Sine. Hygum, Lone. Krogh, Susanne. Schoug Larsen, Inge. Næsby, Torben. Birk Lassen, Kirsten. Smidt, Søren. (2020) *Det, vi er sammen om - det fælles pædagogiske grundlag*.

Dafolo

Bjørklund, C., Nielsen, M., & Pramling Samuelsson, I. (2016). *Berättelser som redskap för att före och följa resonemang*

Borre, N. (2020). *Leg Kap. 9. I: Det, vi er er sammen om - Det fælles pædagogiske grundlag. i praksis*. Dafolo.

Borre, Nanett. Stouby, Palle-Emil (2021) *Refleksionshuset*, Dafolo (Udkommer efteråret 2021)

Brown, Stuart 2012) *Leg - hvordan leg former hjernen, stimulerer fantasien og beriger livet*. Dansk psykologisk forlag

Børne- og Socialministeriet, (2018). *Den styrkede pædagogiske læreplan - rammer og indhold*. Børne- og socialministeriet.

EVA (2018) *Børneperspektiver - temahæfte*.

EVA (2019) *Leg for børn - temahæfte*

Hakkarainen, P. og Bredikyte, M. (2019). *The adult as a mediator of development in children's play*. I: Smith, P.K. & Roopnarine, J.L. (red.): *The Cambridge Handbook of Play. Developmental and Disciplinary Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 457-475.

Harper, L. V. og McCluskey, K.S. (2003). *Teacher-child and child-child interactions in inclusive preschool settings: Do adults inhibit peer interactions?* Early Childhood Research Quarterly, 18, 163-184.

Johnson, J. E, Christie, J. F., og Wardle, F. (2005). *Play, development, and early education*. Boston: Pearson/A and B.

Jørgensen, Lasse Stenmann (2019): *Pædagogens deltagelse i små børns leg I*: Sønnichsen, Lise Hostrup og Hanne Hede Jørgensen (red). *Legens magi. Om det professionelle arbejde med at forstå, understøtte, inspirere og rammesætte 1-6-årige børns leg*. Akademisk Forlag.

Kaeoff, H. S. og Jessen, C. (2014). *Tekster om leg*. Akademisk Forlag.

Karrebæk, M. (2011). *At blive et børnehavebarn: En minoritetsdrengs sprog, interaktion og deltagelse i børnefællesskabet*. København: Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.

Koch, A.B. (2016). *Børns trivsel i dagtilbud. I*: Gravesen (red.), *Pædagogik i dagtilbud*. Hans Reitzels Forlag.

Legofonden (Maj 2018) *Hvad vi mener med læring gennem leg*.

Løndal, K. og Greve, A. (2015). *Didactic Approaches to Child-Managed Play: Analyses of Teacher's Interaction Styles in Kindergartens and After-School Programmes in Norway*. International Journal of Early Childhood 47(3), 461-479.

Reunamo, J., Lee, H., Wang, L., Ruokonen, I., Nikkola, T. og Malmstrom, S. (2014). *Children's creativity in day care*. Early Child Development and Care 184(4), 617-632.

Sandseter, E. B., & Seland M. (2016). *Children's experience of Activities and Participation and their Subjective WellBeing in Norwegian Early Childhood Education and Care institutions*.

Singer, E., Nederend, M., Penninx, L., Tajik, M. og Boom, J. (2014). *The teacher's role in supporting young children's level of play engagement*. Early Child Development and Care 184(8), 1233-1249.

Skovbjerg, H.M. (2014). *Legestemninger og det farefulde. I*: Rasmussen, T. (red.). *På Spor etter Lek - Lek under moderne vilkår*. Bergen: Fakkbokforlaget, 29-47.

Sommer, Dion (2020) *Leg, en ny forståelse*. Samfunds litteratur

Sutton-Smith, B. (1997). *The Ambiguity of Play*. Harvard University Press.

Syrjämäki, M., Pihlaja, P. og Sajaniemi, N. (2018). *Enhancing Peer Interaction during Guided Play in Finnish Integrated Special Groups*. *European Early Childhood Education Research Journal* 26(3), 418- 431.

Tordrup, R. Y. (2019). *Udviklende øjeblikke - tilknytning og udvikling i pædagogisk arbejde*. Akademisk Forlag.

Tuft, K. (2018): *Forandringens vinde - Forskrifter skiftende betydninger*. I: Jørgensen, H. H og Tuft (red.) *Pædagogers sprog. Professionsviden, fagsprog og forskning*. Akademisk Forlag.

Undervisningsministeriet (2019) *Inddragelse af børns perspektiver - i udviklingen af inkluderende læringsmiljøer*.

Warming, Hanne. (2011). *Børneperspektiver. Børn som ligeværdige medspillere i socialt og pædagogisk arbejde*. Akademisk Forlag.

Winther-Lindqvist, D. (2006). *Skal vi lege? - Leg, identitet og fællesskaber i børnehaven*. Frydenlund.

Winther-Lindqvist, D., og Hammershøj, G.L. (2020): *Pædagoger skal være legende praktikere* I: *Asterisk*. Nr 95. september 2020. DPU Aarhus Universitet.